

Dialekt- och folkminnesarkivet

Uppsala

20192

ÖLAND

Ventlinge

5/9 1949
31/1, 27/6 1950

Sjöman, Gotthard, 1949-50

Svar på ULMA:s frågelista M 188 Vård och användning
av vilda träd, buskar och örter på inägomark

40 bl.4:o

Växtnamn exc.för realkat.av A.Lilja 1976

LIC Ö-1542 5000 1978-09

XOJD

20192

Öland.
Västlinge.

Frügelista. N. 188.

Om vilda trädslag, buskar & örter å in-
ägomark å södra å mellersta Öland.

Alla villt växande trädslag därstädes inom,
samt ävens till en god del å utmark, vårdas efter
bästa förstånd av ägrarna till marken, ävens
de obetydligaste värtlighet för sin andel av
en viss omvärldnad, dätta på grund av ^{stor} skog-
fattigdom på södra delen av Öm, de före-

mästst kommande träd å buskväxter äro villdeggel,
Åxel, Hög, å ryppontorn jämte Ene.

I inägomark, Ek, Björk, samt planterad Fur
å Gran å ävens något Pil, Eken å Björkens
goda trädslag har tidigt oppserverats av av
de första innabyggerna, å ävens ännu tillåt
tillvärka sina behövtiga redskap för både
sjö å land utav, Båtar å farty, både storr
å mindre war eben ett eftersökt trädslag till.

11-20

Fragelista, M, 188.

Öland?
 Rentlinge.

För jordbruket blev Björken, sötlövsbjörk -
 så väl som masad björk ett gott virke att till-
 värka redskap utav, till vagnar, åder, härvar
 samt shaft till spadar, yxor, knivar, Hjuvet-
 stöckar m.m., m.m. Eken^{virke} var för de mera
 starkt fordrande redskapen, såsom ekrar i Hjul
 bommar / stänger stört å mindre / att bryta sten
 med. Även som timmer till hus å Väderkvarnar
 Till vagnar var björken mera passande att kunde
 tillvärkas till en en vagn ^{av Björk} (utom ekrarna i Hjulen
 som måste vara av god å ej för gammal ekhärna),
 Klubben eller navet / måste vara av god masig björk
 för att ekrarna skulle kunna sättas i tillräck-
 ligt hårt å fast, de skulle drivas in i klubben
 med en större klubba så hårt som möjligt för
 att göra Hjulet så starkt som möjligt, yttre
 löträngen skulle vara av god björk i ett vagns-
 hjul. Till framhjul fanns 10 ekrar, samt 5 löter.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 20192, G. Sjöman, ÖI

N-3.

Frägelista, M. 188.

Öland 3
ventlinge.

Ett bakhjul innehöll krubbe med ~~beton~~ ^{hjul}
jämte 6 löter bakhjulen gjordes 8 a 10 cm. högre
 fellen/vidare än framhjulet, bankerna var at-
larna sutts voro av god a stark, häst lite ma-
 sad björk, i frambanken var insatt en grov led
av björk vari sjäftstongen satt fast som gick
 till bakbanken, även denna var av björk.
 En träfärdig arbetsvagn kostade direkt från vagn-
 makaren i min barndom 18 a 20 riksdaler -
 så kom besteg a arkar till hos smedens med
 10 a 12 kronor, d.v.s. körfärdig omkring 30 kr
 nu kostar en sådan ^{vagn} fast grövre, 230 a 240 kronor
 En åhvagn d.v.s. om de kunde göra den själva
 (människan fjädrar) gick till fullt körkaler, omkr 25 kr.
 Nu användes häst Gummihjulvagnar, en
 grov sådan, som bärrer i tyngd 6 ton kostar
 nu mellan 6 a 800 kronor. / Eken användes här
 till släver i tunnor, a bytlor a Luthkärl.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 20192, G. Siöman, ÖI

n. 4.

Frågelista. M. 188.

Öland.
Stentlinge.

4

De mästa av Ekbestanden på Öland, var kronan förbehållen för byggnad av Manu-
varer jämte ^(byggnads) virke till kronogårdarna då så påfordrades, mindre ekar fingo bönderna ofrätligt använda, större slunko också med rätt ofta, såsom till kvarn-
stubbar å dyligt vilka måste holla i diameter mellan 70. 75. 80 c.m. mongerong 1 meter vid brösthöjd, att bränna är ekens stark å god, när brinner rätt trögt.

Möbler gjordes för 100 tals år sen, när brukas nu obetydligt, nu göres näst ekentill färd,.

Många av de gamla väderkvarnarna på Öland hade ekbräder till klädsel, ej alls ovanligt att se 35 å 40 c.m. breda bräder, 3 c.m. tjocka, i klädseln. allt virket till en kvarn skulle vara av ek, utom Vingarna, som voro av gran eller fur, hur många 1000 kronor en kvarn ^{nu} skulle kosta färdig av samma sorts ekvirke under jag på.

n-5.

Frägelistan. M. 188.

5
Öland.
Vestlinge.

Mindre bestond av eker, tyktes som om kro-
 nan ej brydde sig om att göra sin rätt gällande till,
 ett särdeles knepiggt sätt att få löfte om att
 fälla eker var att då kronofogden kom till
 byen i något ärende, så var att söka hans löfte
 om att få fälla de träd man önskade, samt då
 visa honom en annan bondes ekbestond, vilket
var mycke dåligt man säga sig vara ägare
 härav, dålla tog kronofogden för gott, samt gav
 bonden löfte att få kalhugga för att odla upp
 jorden, vilken var utmärkt bra jord, hans rätta
 ekbestond var gott så att något löfte att hugga
 det kunde nog av bonden ej kunnat fås, man
 genom denna list så lurades kronan så veckert.
 Kronofogden utfärdade merändels genast ett skrift-
 ligt löfte att få avhugga allek som fans
 på hans mark, ty de voro ej lämpliga för
 kronan. Knepen äro monge på alla holl.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen, Accnr. 20192, G. Sjöman, Ö

Frügelistan. M. 188.

6
Öland.
Stentlinge.

Den fällningstid som brukades för ek, tror jag
sammanfällt med andra trädslag jag har ej
hört annat. Ollonens sjördande försigick i Ok-
tober å November någon gång in i December.
Stävar till tunnor klövs av rätkluven ek i längd av-
sågad ^{stavar} som åtgick till en stäv, de ekar som togos här till
fiok ej vara grövre ^{vid roten} än en vanlig mansperson,
då var även ytan av eken duglig omkring 25, 30 f. m. i diameter &
var bästa grovleken. Boken var ett gott stadvärke
men fans ej att tillgå här på Öland. Till minde
lägg å krösade härt säson Mjolk å Smörbyttor
jämta Dryckeshannor för Svagdricka å Öl
var grovt ene N. 1. jag har hört omtalas
av mina föräldrar att grovt ene i Balners
längder samt 4.5.6. tumms diameter fogs hem
från Småland för att göra fint tunnbinderi-
arbete utav här på söra Öland. En dryckes-
hanna av ene-välgjord med 3 kopparband om
var rätten väcker syn på bordet.

M-6.

N^o 7.Frågelista. M. 188.Öland.
Ventlinge.

7

Att använda trä i byggnader till orten där sjukt
 fans att tillgå skedde i både hel- & halofabrikat,
 För möbelsnickeri & båtbyggnad sågades & stockades
 till bräder i olika tjocklekar. I gammal tid då
 de var gott om ek så användes detta gods trädslag
 till nästan allt husbygge på landet. Barken togs
 vara på på senhösten & försommaren för att användas
 vid Gerrierier, både inom & utom landet, där
 var en begärlig vara isynnerhet i Danmark &
 England för sin goda Gerrieringsförmåga, ^{Barken} där var
 mycket noga med att få en jämn beredning/torkning/
 blev där ej väl torkad & omsedd så hände det att
 där blev värdelös för Gerrieringsändamål, mästa
 konsten i att bereda förstklassig vara att få bar-
 ken så lika stora stycken krossad som möjligt var
 samt till & ofta omskyfflad vid torkningen, isyn-
 nerhet de första 8a 14 dagarna, torkningen sked-
 de i solen, samt på plattformar som voro gjorda
 av bräder liggande ett golv. samt med presän-
 ningar tillhands att lägga över vid behov,

2-8.

Frågeliste M. 188.

Öland.
Vantlinge.

Barken var mycket känslig för regn & tjock väder-
lek, så där måste sjötas försiktigt om förstklass-
sig vara skulle fås, löven av ek var ynd-
vänder till något, endast Ollonen. Till svinföda.

Grannen gav även bark till garvning mäs kom ej
till ekbarken i godhet, bästa resultat i garvning
er nåddes, om lika delar ek & granbark användes.

Om tillräckligt av ollon kunde sjöras, skedde i
september, så var bäst att torka & mala därn
till ^{grovt} mjöl (gröpe) till svin & kor, även hästar
var de gott för likaså för får i lagom giva, fick
di för mycket så riskerades Vårullen på fären.

likaså var de med mjölk korna mjölken ville
gärna smaka ekollon, hälvten sädmjöl &
hälvten Ollonmjöl blev ^{ett} bra kraftfoder, likaså
fläsket & slaktsvinen ville gärna smaka
ekollon, om endast ollonmjöl användes
bäst blev mjölet till alla djur, om en halv-
part av korn & havremjöl blandades i Ollonmjölet.

Frägelista. M. 188.

Öland
Ventlinge.

9

Galläpplena från ekensblad gjordes svart
färgämne utår, mest att färga garvade hudar
å skinn svarta med, även Färgarna brukade
de galläpplen att färga svart med.

några ekar med viktiga namn finnes ej här
ejhållan fins någon fridlyst ek här på orten
börjar först i Kastlösa att finnas, samt sedan
norrut på Öland. vid Borgholm lär finnas en
Gustav - Vasas ek, om säggen talar sanning.
Några stigecken ekar i södra delen av Otterby-
lund, skall man söka få överens med
Ventlinge kyrka, om man ute från södra
Åstersjön vill söka komma in i där lilla
hamnen, på ölands sydspejls som fins där, Stræt
S. L. om fyrtornet longe från därstädes,
har själv för många år sen försökt mig på
att komma in där, under fiske därutanför,
för skydd emot blåsväder, vilket gick
rätt så bra, jag hade omkring en mil till mitt
hem ifrån där.

Frågelista. M. 188.

N=10
Att åskan gärna slår ned i ekar är
nog så sant, efter vad man hört berättats
å även erfarit, men är ju ej tillfylls bevisat
därmed, vissa platser kan nägra år vara
hemsökt av tät åskslag, men så en lång
följd av år ej ett enda slag träffat t.ex.
min härbyen belägna gård, Wentlinge N $\frac{3}{4}$
blev å sin förrut belägna plats, tät in till
Wentlinge kyrka, tvänne gånger å red, med
brast mellanrum, avbränd av åskan, andra
gongen gick alla djuren förlorade då kom en
blök gumma å sade till ägaren att bygga
nytt gården å en annan plats, för 3-je gång-
en där blev av åskan hemsökt, så gick både
folk å få, detta tog han för gott, samt byg-
gde nytt gården där där nu finnes cirka
200 meter ^{från} från gamla platsen. Sen 1916
är skola på samma gamla plats man kunde
se vid grundgrävning, för skolan gamla eldbränder
efter gård å hus, samt förkälade kreatursben i mängd.

N^o 11

Frågelista, M. 188.

Öland.
Ventlinge.

11

Linden är ett passande prydnadsträd vid en boningsplats samt av allmoget högt värderat träd, dels för sitt utseende å dels för sitt passande möbelvirke, samt gode bränn värde, hol av lind är ett gott botmedel mot Magkattarr, flera 100 som fött bot därav, Lönn är nästan lika i möbelväg å bränsleväg, samt god till Musikinstrument såsom fioler, flöjtar, å Klarinetter, m.m. Applet ett gott trädslag för trädskedar å Slevar m.f. saker. Pärönträdet är å her vare i roset såsom mycke bra till Gevärskolvar å skeft till spjut, dolkar å knivar även bra att svara smöraskar å andra smäsaker utåt, härtill är appeln även mycke passande å bra, finaste trädslaget för finare arbeten är Plommonträdet isynnerhet svarningsarbeten Pärön å plommonträdet ger skomakarna bästa virket till skärbräden, samt till läster. Sylskäften är ene n. s. till.

n-124

Frägelistan. M. 188.

Öland.
Vestlinge.

12

Linden var ett nyttigt träslag på många vis
Lind möbelvirke, barken till tag, mattor, m.m.
roset till folkmedicin, lövet till hästar ä fö
att skomakarna använde sjärbräde, krökbäck
Lästen av lind var fö att de ej var så tungt
att medföra runt byggen vid skoarbete,
stakar till takklämning var varaktige för
mask ä röta, där grova barken på lind till
flöten på fiskedon, var även ett gott virke
till Båtbygge, m.m., lövet var ej bra för mjölke-
kar, lindblomman gav en god hänning till
Bina. Linden hugges kort före sawtiden liksom
andra trädslag. Lind, lönn, samt björk
kunde tappas på saft på våren, samt brygges
dricka av, man kunde av lind, lönn
ä pil, ävenså av Alm Toyytugges var
8-ä-10-år till bränst, Ask är ett gott trä-
slag till både möbler ä annat snickeri
arbete mask går ej järna på det trädslaget

Trägelistan, M. 188.

M-13.

Några särskilda tillvitelser till vårdträdet,
 var mycket sparsamma här, likaså kunde ett
 träd av något annat trädslag gott tjäntgöra för lind.
 Fläder fanns gott om i gamla tiden de var för bärens
 å blommande skult. Fläderblomster var ett gott
 medisin för bröstsjukdom likaså bärens, koktes
 härav Fläderthe som dracks liksom kaffe
 med tjock grädde å socker, ^{till} dekokt av Fläder -
 eller Kungsljus botte många bröstsjuka männi-
 skor för Lungrot, ävenså dekokt av torkade
 Lötblommor, vilka växte vilda i åkrarna
 i inäggarna. Bot för olika Magsjukdommar
 fanns i torkade å till the kokta Böllökor
 som växer här å vägkanter å åkerrenor.
 för väder å kolikåkommor var Kummin ett gott
 medel, Kummin växer också vild här rätt
 gott om å renor vid diken, å vid vägar.
 En god ^{Kummin} (soppa) där hälla årsliden tillredes
 av $\frac{3}{4}$ liter Svagdricka, $\frac{1}{4}$ liter vatten, väsen halva Kaffebrödet
 Kummin som kokas en stund i en panna, kokas omk. 6, 8. minuter.

Nr 14.

Frågelista. M. 188.

Åland.
Rentlinge.

14

Samt avredes med lite vetemjöl, samt sötas efter behag med socker eller sirap, blir en god soppa, är god även kallt.

Flädern har många historier härifrån Åland, vårdträd var de ända till för 75 år sen, män så blev där beljugen av illvillige personer om att alla möjliga onda varelser hade sin boning i under roten samt åstadkom en del besvärlige saker å ting för folket i gården, även kommo kreaturen i vägen för däm, ösynnerhet korna vilkas mjölk dels togs bort, å dels gjorde käring av smör ^{utav} av Grädden omöjlig, m.m, ofog, så till sist blev trädet livdömt av någon klok gubbe eller käring som gästade att onda makter tagit sin boning däriunder till slut så blev Fläderträdet förklarad för ovärdigt att nyttjas som vårdträd mera i gården, där första fattiga som ville, fick hugga ner det till bränsle för sig å sin familj, roten måste också tagas upp å

M-15.

Frägelistan. M. 188.

Öland.
Vantlinge.

15

Merändels talades Dödgrävaren vid, att taga opp
roten ty han ansågs äga bästa motståndskraft
emot allt, som ej var som sig borde. En flaska
brännvin samt 3 dalar i pengar var vanlige
beträningen här för, Dödgrävaren å fläst-
slaktaren drogs om meriterna för dätta
arbete. Fläders ved var eftersökt av
Guldsmeder, för en del fina å klena arbeten i trä
som dessa hade att värkställa i sitt yrke, till
mätstiekar å annat smott, de var passande för
sådant ty de är hårt å fast, samt som arbetat har
de en vacker vitgul färjton, smott med fernissa
blev de riktigt vackert. Utävstolmakare ville
hava Flädervirke till skidor att lägga emellan
då väv soeples d.v.s. garnet som sveptes om stora
rullen varav väven vändes, vore de tunna skidorna
av flädervirke som lades emellan garnet på
rullen här å var, så vågade ej mask att försöka
gnaga av garnet ifall väven kom att stå någon längre
tid.

Frägelistan. M. 188.

" Ävenså var flädem bra till skapthäppar
i väven samt i de häppar som sölvorna
voro uppsatta på, ävens till till block å nick-
stiekar för vävstolens behov, att offra
någon eller några kopparmynt till Fläder som
växte å kyrkogårdar läser ha förekommit
i gammal tid, å ävenså vid gården onde
varit en mycke gammal Fläder, samt namn
om sig att under sin rot hysa symmerligt hyggliga
varelser av något slag — ej eljest.

Malört är ett svart ogräs som växer på både möj-
liga å omöjliga platser å gårdsplaner å
tomterna frökapslarna eller blomman är
ett mycke beskt ämne blir fina dubbla
malörtsdroppar utav, knopparna repas av
å kokas vid svag eld, blir förstklassig beska,
Till kreaturen tages hela själsken samt torkas
i solen upplägges på en vind att tages till vid
behov, man repas då av lite torra knoppar å blan-
dar däm med salt å lite Divessträck vilket är mycke bra.

N-17.
Frågelista. M. 188.

Öland
Vestlinge.

17

Malörtsdroppar äro friska å bra för både människor å djur, dropparna äro använda mycke i brännvin, ^{från mer} att stinka grå i botten av sängar för loppor å löss, bäst är att rycka upp malörten med rot, å lägga den i botten i sängen efter den fött torka. är även använd som bifortskaffningsmedel då ^{sinas} distvarkas att vilja gå i kugran, för kaniner är malörten en stor läckerhet även fåren äro mycke begiurna på att äta Malört, hästarna ävenså på senvintern å tidiga våren. De träd som nyttjades i gamla tider ävenså buskar voro i min barndom följande — Äppleträd, Pärnträd, Flommonträd, Kärstjärträd, Stachelbär, gröna å röde, Rosbusk: Syreen röd å vit Gullrägn, Kungå, Kränsarkronor, Röde Gyaläger samt lavändel, Rosk å Pingsstället jag kan ej minnas att jag såg några andra ^{buskar} träd å bärbuskar.

Frågelista. M. 188.

M. 18.

På byggen i allmänhet, förr än jag var omkring mellan 40 a 50 år gammal nu är helt andra sorter inkomna, jämt också mask som äter nästan alla träd, en verklig landsplåga härmed. Själva skogs-träden angripas här, och för vårt ämne en passande parasit, de enda inom inägorna av trädbestånd är Hassel & Ek jämt planterad Tall & gran här & var också lite Björk & Oxel, Hag & Nypontrönnen växer vildd såväl i in som utägorna även en annan Böm, Brakved fins i byen jag tror 3/4, ex-sämplar endast, Björnbär finnes också helt lite utav, ene finnes något också sedan jorden togs upp, så blev de slut med skogen här på söra Öland, att en del skog kunde växa & alvaret är mycket troligt, män måste få jälv. att bli planterad där - till att börja med, sedan ginge de nog så bra.

N: 19.

Frägelista. N. 188.

Träd & buskar av vad slag de än är futomogras värder sig folket om, nästan såsom planterade växter. Aspn, Ask, Alm, Björk, Brakved, Ek, Ene, Fläder, Hagtorn, Hassel, Hagg, Hönsbär, Lind, Lönn, Måbär, Slån, Nyponbuske, Orml. Pil, Poppepil, Rönn, Vide, villd-Appal, Lärn, Orml, Halton, Björnhallon, Renfena, Taktök, Pepparrot, Libusrika, Nässla - stäm & brännnässla, Mjölktistel, syror av flera slag. Bark-timjan, Fingerborg, Fingfingerört, Gullviva, Kundkrax, Kamornitt = sötblomma, Mynta, Kummin jämte shogens drothning = diljekovajen, både villd & planterad, en mångfald av andra växter & blommor finnes även, vilka jag ej känner namngä, — när som i gamla tiden, av de då levande folk & kreaturdoctoren väl brände till, & hade god reda på, samt kunde använda dem i olika former till medicin ått både djur & människor. Alla ävanstående

n-20.

Frägelista. M. 188.

Öland.
Ventlinge.
20

Växter å träd ingick i folkets, jag tror gott-
säga vardagliga liv, på ett eller annat sätt,
var de ej som medicin, så var de till deras dagliga
utkomst, att utnyttja träd å växter till sin
dagliga nytta, lärde sig folket troligen mycket
tidigt, stor skada att ej gammal god konst blir
bevarad till eftervärlden, — mycket härav
som förtjänar ett bättre öde, än att bli bortglömt
vilket tycks gå alldeles för fort.

Att ur Gran å Fur kunna bränna ^{tjärn}, samt koka
Bek, ^{lämn} var för sjöfarten ett gott framsteg på
fartygsbyggets område, nu kunde deras farkoster
göras vattentäta därmed, vilket var en ovär-
derlig konst för de fattiga folket som ej kunde
anskaffa Tälj av nötkreatur å får, vilket
användes som tätningsämne före Tjärnså
Bekets tillkomst, våra förfäder har nog han-
man förstå varit efter sin tid — rätt så uppfinningsrika
i rätt så många fall. Uppfödd av Gotthard Löfman -
född i Ventlinge 1869. Uppfödd i September 1949.

M-11 Landsmålsarkivets frågelista, om
 kronplätteringsfrågor om lövtäkt m.m.

Den lövtäkt som förekom här, var ej vidare stor,
 endast såsom ett nödfoder kan jag säga, visserli-
 gen äts en del lövsorter med god apptit av
 flästar å Får, men fördemästa så var Öland
 nära nog alltid väl försedd med både naturligt
 å insämningshö bestående av i första hand Pröd-
 klöver å Timotaj, samt Björgräs å Guldklöver i
 blandning i detta gav ett apptilligt foder
 till både flov å klövbärande djur.

Män dåliga jordbrukare fingo nästan vart
 år, hänga i träden å skapa nödfoder
 till sina ^{maga} djur. Demästa som gick av
 löv, till foder här, var nog Aspr å Lil, jämte
 Björk, fans de ej gott om dessa sorter, så gick
 annat löv också duga ^{säsongen} Lönn, Alm, Rönn,
 någon gong lövet, Ortel å Lälj. Demästa lövet
 sjördades på så sätt att klena lövriska grenar
 av trädet avskars till en viss längd omkr 50 å 60 cm. längd

11. 2. 0
Landsmåtsarkivets prägelista om kongslätning av
Lövtekt man.

Öland.
Vestlinge.

22

Ääven kortare samt bands tillsammans i nekar,
liksom Råg å vete bands tillsammans, mäs en-
dest till halva dessas volym för att kunna
torka både väl å fort, ^{det} sattes upp sidan i trävar
liksom sidan, om lövet ej fick sin rätta torkning
så ville de gärna möglas å undersidan av lövet
samt bli ruktet, då var sjöorden nära nog värdelös,
endast gamla Oxar kunde ^{lä} fåte det. Då lövsjorden
kom ungefär vid Höslotern = kort efter Midsommar
så var att hava en stång omkring 8 a 10 alnar
lång 3 tum i topp å något mere i storändan,
med fastspinnade 10 a 12 tumslunga tvärklossar
med 10 tumms avstånd från varandra för att
kunna bli va eller änta upp i trädkronan, ^{na} som en stige
män var mera händig än en sådan att flytta från
ett träd å till ett annat, samt ^{då} att få en rätt så
stadig platt för toppändan, män många även
tyrlige nedfall svrede alltid, om ej noga åtlgi
vande på uppsättningen gjordes av lövsjorden.

21-3

Sandsmålsarkivets frågelista om lövtäkt m.m.

Öland,
Ventlinge.

23

På alla sorter, Aln, lind & lönn, Hassel-
skunde avhuggas vid roten, för att efter 4 a 5 år
åter vara uppväxt & bära nötter.

Då ett träd är Topphuggt så ser de bedröv-
ligt & jälplost ut, män väker ut rätt fort,
d.v.s. första året är de märkbareste efter
avsnopningen, andra året & följande år går
de fort att växa ut, ett antal ^{per 30} sådana träd
som föregående nämnts, ger fullt bränsle för
en vanlig bondgård, nu för tiden är de mera
behändigt att köpa bränslet än att sinna bort
en å annan dag med att vara skogshuggare,

De är för gott om pengar i svang nu för tiden
emot i min barndom, så de går så lätt nu
med allting. T.e.x. en liten bondgård här på 40 tunnland
åker i närheten ~~skulle~~ skulle säljas på auktion, ägaren
skrivade upp anbudet till högsta 70.000 kronor,
män tog ej under 72.000, så den blev såld, den arän-
derades bort på 5 år till 4.400 kr pr år, för 30 a 35 år sen
kunde samma gård kastet högst 15.000 kronor.

M. 4.

Landsmålsarkivets frägelista om dövtäkt m.m.

Öland.
Drottninge.

24

Asken är även ett gott lövträd dess löv ätes av både nötkreatur å får, även av Gamla hästar å unga föl, Geten är nog mästare i att äta löv, här på Öland brukas ej att ha va getter, endast ett å annat exemplar för nöjjes skull, här fins folk som är nästan utlevne män har aldrig i sitt longa liv sett en Get eller Getbock, jag tror att jag köper ett par sådne djur fram i vår för att ha va lite sällskap, kommer nog då att lära bocken att stonga, å dät förskräligt ända vid lövbärning gick de ~~de~~ undan rätt bra om 3 ~~stora~~ personer arbetade i kompis, en av däm äntrede upp på dän ontalade stongen med en skarpslipad Krokniv eller en sådes-sjära å kuttade av de passande lövgrenarna å lät däm falla ned till marken, där de andra folken tog hand om ihopsamlingen å bindningen, samt uppsättringen av netorna i travar — med 12 par i varje trave, för att torkas vät, tog 3 a 4 dagar i anspråk i vanliga fall.

N: 5.

Landsmålsarkivets frågelista om Lövlekt m.m.Öland.
Ventlinge.

25

gott

Många fattiga som hade bara ett får regrade
 löv bara med händerna å låga vilda trädsorter
 cite i Utmarken, di kunde gå fram med sitt får
 för vint^{ern}~~en~~, kunde di få fatt på en säck hö, å en
 dito korn eller havre halm någon gång under vinterns
 lopp så kalredes foderafären fint till Fåran
 för vintern, i Februari månad lammade fåren
 samt fick vanligen 2, många gonger 3 stora duktiga
 lamn berodde helt å hallet på utfordringen, lite
 svarthavre 1 skäppa, ^{ungefär} samt tvänne skäppor potatis
 eller morötter så hade fåren ^{lite} (helasaktigt hela
 vintern, samt gav då ^{för de} mest 3 lamn i utbyte de
 var besvärligt med 3 lamn, fåran kunde ej nöj-
 aktigt föda mer än 2 med sin mjölk, så det
 tredje lammet fick födas upp med välling av
 rågmjöl å krossade enbär eller sjärva speltsen
 av årsskott från enebushen, detta var en god
 soppa, som användes mycke av fattigt folk
 i min barndom, å långt förut. Kunde lite sirup
 å städ krommas eller lite bihäning får fatt på

Landsmålsarkivets frågelista om dödlighet mm.

Att söta soppan med, så blev där rätt så
 god, merändels fans hos de fattige ett bisam-
 hälle, vars hängning till en del användes i sitt
 egna hushåll, ~~rätt~~ att byta sig smör å ost för
 hos någon bonde i byen. ene var å är en mycke
god medisinvärt som ej folket förstår att
 göra sig betjärad av nu för tiden. Jag minns
 hur min mor kokte enbärssoppe till mig å min
 bror, då vi voro ett par tre år gamla, för klåda
 å kroppen, å skilda ställen, vi lurades att pröva
 i oss rätt mycke, då mor hådde i något sirup,
 eljest ville de ej gå så bra, alltnog klådan
 moste ge vika från oss, även andra åkommor
 var enet gott för, dätta var ett resäpt av
 mor Blom i Grönbrögen, som jag tidigare skri-
 vit om. För att få högmjölkende kor, så
 skulle de kvigkalvar som lades på för liv,
 födas upp med enevälling med lite råg eller
 svartkorenmjöl uti, istället för mjölk, från tredje
~~å~~ veckans ålder, till 6 å 8 månans ålder, eller
 tills kalven själv föredrog att dricka rent vatten.

M-7.

Landsmålsarkivets frågelista om träd å träsko.

Öland.
Ventlinge.

27

fabrikation å bindsten till kreaturen m.m.

Träsko gjordes här i Ventlinge socken av Evänske 50-åriga gubbar där ena var från Bleking å den andra från Skåne, deras träskor var helt olika verandra nästan som natten från dagen. Gubben från Bleking hette Karl Olsson, många ej heta annat än Träskokalle här, Skåningen hette Ingemar Håkansson - han kallades för - Träsko-Håken, om deras rätta namn vete ej allmänheten ej vidare om, när väl då Träsko sades. Den hustriga slöjden gick bra till 1880-Talets början men sedan förminskades tillverkningen, till slutet av 80-talet, då de helt tog slut på grund av ett annat skomode som folket tyckte bättre om i vardagslag, kallades Trätofflor botten var av Björk, samt överlädret av läder det var, ^{skornes,} å är mycket bättre än träskorna vid Staden Nybro i Småland finnes fabriker för toffeltillverkning sedan först på 1900-Talet.

m. 8.

Landsmålsarkivets frågelista om Träd, Torr,
 & bindslafabrikation m.m.

Öland &
 ventlinge.

28

Nu förses dessa fabriker nästan hela Öland
 & en stor del av Småland med tofflor, till
 för ett 15-tal år sedan kunde man köpa
 ett par kerstoffsor för 1,50 pr par No 9, 10, 12 -
 nu kostar ett lika par 5 kr 25 öre
 di tillvärkas av St, någon gång Björk eller
 Fik, längden inne i toffeln räknas 6.41.
 varav numret kommer sig. Träskorna
 räknades i tum inombords i längd de kos-
 tade 7 1/2 öre, till & med 50 öre för ett par
 kersträsko 10, 11, & 12 tum & ännu längre träsko.
 för 6, 7, 8-åringar upp till 10 & 12 åringar 12 &
 14, & 16 skilling per par, de voro rätt lömska
 att få till att hålla ihop - di ville rätt så fort
 spricka sönder enda botemedlet härför var,
 att av bläckpåt klippe ut ett band en 8. m. bred
 & spika helt runt träskorna inmen men började
 använda dem hände sig många gånger att vid -
 första steget man tog med dem, att överdelen revade av -
 detta orsakade stor villervalla många gånger.

m-9. Landsmålsarkivets frågelista om Bindsken-
för kreatur, m.m.

Öänd.
venttänge.

29

Kreatursklavor gjordes av ^{ung}Ek eller ene
passande longa träppor, i lagom grovlek
togs hem från skogen i knippar/knippsvis
så gjordes en stor god fyrfella i byggs-
hussvisen var man värmda träpparna
tills de var nära att falla eld, de var de
så mjuka, så man kunde vrida å böjja
däm, hur man önskade, man hade ett
litet säte=eller bocke man sätte de böjningen
skulle ske, samt en sorts form ^{som} man bockade
själva bågen om, för att få formen på klaven,
denna form var en brädlapp, var omkr 25 c.m.
long, samt väl avrundad i ändan, som vette
at sätets bottnen ända samt en ursjöpad rand
eller fördjupning rund lappan samt fastspikad
vid sätet var på man satt de böjningen skedde
framför eldbrasan dän största modellen var till
oxar å kokklavar, så var en annan modell för
ungdjur fastspikad på dän förste, lika den som dän förste
best mindre endast för kalvar.

n. 10.

Landsmålsarkivets frågelista om slöjd av klaver
å bindsten till nötkreatur. m.m.

Öland.
Vestlinge.
30

Dän första, samt så en tredje för kalvar, de kläppar som pressade för modellen bocktes efter tur å ärdning, samt barken drogs av innan klavämnet fött svalna, för att på klaven att behölla sin form så var en bräddlaggn med tvänne uppriktstående pinnar legombredd från varandra där dän färdigbockade klaven sattes i kläm emellan, för att behölla sin rätta form, medan dän svalnade av, sedan avsvälningen var över, så hade klaven sin rätta form i alla tider ^{de} / gijkej att ändra på fersonen annat än att värme uppså på nytt igen, en liknande hollere för avsvälningen var tvong att hava för alla storlekar av klavar, för länkerna till själva bindstena vars avlonge 8 a 12 c.m. & fastspikade å andre ändan av sätet att bocka länkerna om, ^{de} / pressande enkläppar användes gjordes varje länk färdig med en gong, vantar med påsydda träsor i själva handtaget måste användas vid görningen för att ej bränna sig.

M^o 11

Landsmålsarkivets frigelista om Klavar - bündlen - ventlinge.

Äland.
ventlinge.

31

Enbärsdricka bryggdes av många folk för i tiden av $\frac{2}{3}$ malt, å en tredjedel torkade å med mallet inblandade ^å hopmalde, blev ett gott dricke utav i brist på enebär så kunde unga skott från enebuschen även användas, mån bären voro bäst.

Enet användes som rökmedel att röka Fläsk, korv å att å silt med, att röka i sjukrum å andra rum med att smott huggat enet, är en mycket gammal mod att strö å vägen, samt vid kyrk- & gravstänerna, å i graven för död person även ett par reka å fina meterlänga enar å gravhulken där Grävar kan förs, användes dessa.

Da jag var mycket liten skulle varje söndagsmorgon vit sand strös på farstun å Stuggelvet samt lite tunt med mycket finhuggat enris ovanpå, detta såg riktigt fint ut, samt sette en behaglig lukt i rummen, mån passade ej vidare bra att springa barfota eller i grunplästen uti, eller att tugga smörgåsen uti isynnerhet om turen blev att snöret kom nära välet för de minsta var bället.

Nr. 12. Handsmålsverkets frågeliska om Enets
användning samt träskotillverkning. 1800. Öland.
rentunge.
32

Träsko tillverkades mestadell på björk de var
de lättaste att få tag på här på orten,
en fyrbent stöve bänk som var tung å stad
stadigt användes för tillverkningen,
Träskoämnen avsågades i lagom längder
vilka två å två sattes fast på övre kanten
av boken som var gjord av en liten balkunge-
fär 3 alnar lång, vari tvänne uttegningar
för själva träskoämnen nära intill varandra,
kilar användes att hålla fast ämnena med,
medan man med yxa gjorde första formen,
sedan var de att med mulneuren börja gräva
å borra ^{ut} utrymmet för foten, sedan sågde ett skår
tvärsom skoämnet i botten för att avsäta
hål å svonge detta parti högs bort med yxa,
sedan var att med tvärskeftkniven sjära av
de grövsta samt forma till skoon så gott
sig göra lät så kom turen till där lilla smala
Täljkniven å krokkniven att göra skon färdig med.

M. 13

Landsmålsarkivets frågelista om Träskolättingen

Ett sista arbete var att finsjåra å göra
högar å vänstersho så like som sje kunde
samt att fästa dem tillsammans i par
för avsetu, till kända gode vänner brukade
Träskokalle att bränna träskorna i båda
ändar i eld di blev di mycke starkare, lite trä-
sjåra i båda ändar gjorde också god nytta.
Värktögen för en träskomekare var, bocken att
arbete vid, sågen, tygen, navren, Mulnevren, två-
skeftkniven, krokkniven, stäljkniven, alla red-
skapen skulle vara skarpa å gode att arbeta
med, eljest gick arbetet dåligt, jæg tror kalle
gjorde 6 a 8 par ^{träsko} om dagen i vanlige fall, så han
gjorde en efter den tiden lysande affär, å
daggränning, emellanåt så byggde han båtar,
som han solde för 45 a 50 kronor pr styck, hans
egäntliga vinst var gjå Träskoarbetet, så länge
Träsko brukades av folket, sedan blev han
silvfiskare vilket han behagade bra för sig å frunn sin
så länge han levde.

14. Landsmålsarkivets frågelista om Äreporter mm.

Öland.
Ventlinge.

34

Äreporter gjordes av Ungdommen i gamla tiden då någon hög person skulle vägen fram förbi byen å malmen, de voro av ene, Gran, å Björkruskor jämte inpassade blommor, samt en väcker symbol hängande i under valvet, så ligt att skjuttsen med den åkande knäpft fram i under, symbolen tydde på den som tyllades då Karl den XV 1864 var å jagade Hjört i Ottenby, så var en stor kunga krona hängande i äreporten, tette min mor om, en annan gång, då landshövdingen for vägen fram å en rundresa på Ön, var också äreport rest vid byen, å nästan samme stells där kungens äreport en gång stod en klubba av blommor var de uppshängd detta tyckte ej landshövdingen ej riktigt bra om, har jag hört - berättats mig av en båtsman som skjuttsade den han är död nu för många år sen.

Nr. 15.

Landsmålsarkivets frågelista om Medicinalväxter

Öland.
Ventlinge.

35

Taklök å libbesticka användes till nötkreatur för flera sorters åkommor mäst smott söndersjårda tillbringning mot syntittlöshet å avmagring, uten känd orsak, även om mjölkeshorna fick fel i mjölken, å emot svullster i juvret, då skulle libbesticka å taklök kokes, för att med avkoket tvätta på de svullna plattserne som då i alla flästa fall försvann rätt fort.

Körvel å Midssommergräs hörde jag min moster tale om män var till de användes ut jag ej eller hörde.

Upprättat av Gotth: Sjöman i ventlinge i januari 1950. född i ventlinge 1869.

1700

Landsmålsarkivets frågelista om skisser

Alle grenarna sågades av till en viss längd
när man skulle akta sig att ej nå-
got fläktes av barken, man sågade först
lite under grenen så vidare å överkant -
så gick de bra.



Alm
bind å
å lönn
litra



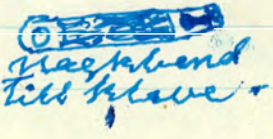
Pib



Pib



nackband



nackband
till klave



bindslät

stoca å små klavar voro
lika gjorda.



tvädelat bindslä

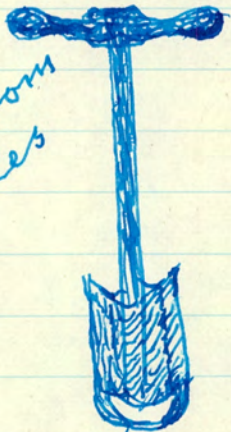
Alle bindslät voro av ene eller godung ek.

Landsmålsarkivets frågelista om Träskobygge

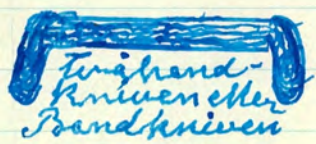
Öland & Östlänge



Bock för träskomakare



Skuldnåren som
träskorna borades
ur med.



Trähand-
kniven eller
Boandkniven



Fältskniven



liten Fältgäxa



Krokniven

M. A. Landsmålsarkivets frågelista, Hrn. Doktor, Hubert, Gustavsson

Öland.
Västergöt.

38

Många äldre personer har jag nu talat vid Uppsala.

å frågat angående växtnamnen från Öland, varhällst namnen
äro komna ifrån, så uttalas de lika som jag hörde
min mor benämnde dem för, Nära nog alla listans
växt namn känner jag till både växt, blommor, lika namn ihistans
som här, att hinna blomman å växten direkt från
naturen gör jag ej med alla, men en god del har jag
vetskap om, bast jag ej har haft någon vidare nytta av dit,
ty jag har haft annat att tänka på, endast för nöjsets
skull har jag sysslat med blommor å växter en liten smula.
Om man kunde fött vetskap uti å om växterna av Samla -
Mor Blom, så tror jag att ej många växter å blommor fun-
nits på Öland utan man visst vände dugde till.
detta är en stor å värsätllig förlust som ej kan repa-
reras så fort. För omkring 50, 60 år sen hade jag två ämne
fastres som ^{de första de} utersaminerade Bammorshor, en var bosatt
i Longlöt å Öland, samt en i Giedserum å Småland,
di var mycket kunniga i yrket, samt sysslade sam-
tidigt med folkmedisiner som di framstälde själva.
au endast växter från Öland däm di oksi insamlade där.

11-0-2

Landsmålsarkivets frågelista. Herr Doktor, Hubert, Gustavsson.

Öland.
Vättinge.

Visse är är en massa rikedomsorter växande på Öland, ej lika alla år, jag har hört talas om att för en tid av 2 a 3 år, tillmed 4 år, kan en eftersökt växt eller Blomma ej stå till att utbringa i flera kyrksocknar på Öland, omtalad av mina Farstrar för mig, så åter ett annat år, fullständig rikedom av alla sorters växter här. Rölleka, Kungsljus, Prästkragt, flundhoret a renfana, äro växter som jag tror växer flitigt vart är nästan. Renfanans blomknoppar har jag hört talas om, då jag ^{var} 12 a 15 år skulle varit ett eftersökt medikament, som betalats med svindlande summor ända upp till tre daler halvmarken. någon gång, i en särdeles brydsam tid en Riksdalen Fjärdelen. Detta frö väl pulveriserat användes vid Frierier av kloka Bödmän, de vill säga att omkring Iveskor före Bödmännens ärende till den åträdde, samna om de var Fliska eller Gosse, för att höra sig för, försöka på något vis få lite om än alldrig så lite av detta pulver insmusslet.

Myrsala.

Kopia från Institutet för språk och folkminnen. Accnr. 20192. G. Sjöman. Ö

3. Landsmålsarkivets frågelista. Uppsala.

För en fin kraka eller krakamått, eller något annat tex. i form av luttsnus med kovalolja på, till dän som tycktes lite så tvärhågen ut av bödmannen, för prätänkta afären, tyckades de att få lite av pulluret insmusslat så var man säker på ordet ja då rätta frieriet av bödmannen övekor senare kom för att värkställas. dätkpulver kallades för Töckfrö samt hörde hemma endast hos dän som syssta de med bödmanskap vilka förstod att behålla detta för sig själva, de kunde även säga till mycke älskorenska ungdommar till otroligt höga priser, män var då för dem ästa starktutblandat med vitbonne, svillök / riktigt rent afärfalskat Töckfrö av Benfanor som Töken galit över, var alltid starkt eftersökt, både i Öland i småland, detta Töckfrö kunde ej göras / starkt i småland som det som gjordes på Öland, därför solldes rätt mycke till Småland har jag bleve berättad, även bytt för sin ett vred dän för 1/2 Fjärndel Töckfrö. av ähta Ölandsuare.